

Nogle tanker om Jødisk Arbejder-Bunds 100 års jubilæum

Af Adam Markusfeld

Den 4.-7. oktober 1997 fejrede *Bund* sit 100 års jubilæum som verdensorganisation i New York. Jeg deltog i disse festligheder som medlem af verdenskoordinationskomiteen.

Hundrede år er for enhver bevægelse en stor sag. I Bunds tilfælde er det en særlig stor begivenhed. Denne politiske organisation, som repræsenterede en lille, evigt forfulgt og diskrimineret national minoritet, har altid svømmet mod strømmen, er ikke gået tilbunds, har aldrig opgivet sine kampositioner og aldrig haft en en chance for eller som mål at overtage magten. Det er uden tvivl et historisk fænomen af dimensioner. Selvom den har gennemlevet den zaristiske undertrykkelse med sine blodige, antisemitiske pogromer, senere den leninistisk-stalinistiske fjendtlighed og Gulag, og de nazistiske gaskamre, så virker *Bund* stadig som politisk parti. I Polen var det mellem 1918 og 1939 det største jødiske parti. Under den tyske besættelse var *Bund* den inspirerende og drivende kraft i jødernes opstand i ghettoerne, ikke mindst under opstanden i Warszawas ghetto.

Jødiske ikke-religiøse arbejdere har under meget dystre omstændigheder sunget den bundistiske sang med de bibelske strofer:

*Himlen og jorden vil os høre til,
vidner vil være de lysende stjerner...*

og drømt om en menneskelig befrier, der ville ændre deres bitre tilværelse, befri de jødiske folke-

masser fra deres økonomisk-politiske undertrykkelse og fra rabinerelitens ortodokst-religiøse åg og over en relativt kort periode forvandle sine jødiske brødre og søstre til et moderne og civiliseret folk lig alle andre nationaliteter.

1897 var et mærkeligt år i jødernes historie. Dette år formedes to jødiske bevægelser, som tog stilling til de samme nationale jødiske problemer, nemlig *Bund* og zionismen. Deres vilje og bestræbelse har været at fjerne antisemitisme og antisemitiske forfølgelser.

Bund blev etableret under jorden som politisk parti af jødiske arbejdere og intellektuelle i en lille faldefærdig rønne i Vilna, det nuværende Litauens hovedstad. Zionismen derimod som elitær organisation i et pragtfuldt hotel med grandios belysning og stor komfort i Schweiz. Forskellige var ikke kun scenarierne. Lige til i dag har det været to forskellige bevægelser med modsatte politiske filosofier, med helt forskellige synspunkter på deres nations skæbne, perspektiver og på verdenssystemet.

Zionisternes opfattelser var fra starten, at fremmedhad og antisemitisme var et immanent element i det offentlige liv i alle lande og systemer, hvor forskellige nationaliteter lever side om side. Derfor mener de, at jøderne skal forlade den såkaldte diaspora, vende tilbage til sit bibelske hjemland og danne sin egen stat.

Bund har også villet beholde de jødiske verdslige traditioner, været imod enhver form for antisemitisme, fremmedhad, national eller religiøs diskrimination eller forfølgelse, men har været klar over, at der ligger samfundssårsager bag disse forhold. *Bund* har været imod zionismens over-

Redaktion
Gerd Callesen,
Bjørn Schreiber Pedersen,
og Klaus Petersen

drivelse af "landets og statens" rolle og har hævdet, at det er svært at finde eksempler fra verdenshistorien som bekræfter dette. Israels historie i den gamle tid bekræfter heller ikke zionisternes principper. Polakkerne har været en betydelig større nation end jøderne. Deres stat var i over 800 år én af Europas stormagter. Alligevel har de ikke været i stand til at modsætte sig Ruslands, Preussens og Østrigs sammen-sværgelse mod deres uafhængighed. I gammel tid levede der mellem Rhinen og Elben godt organiserede galliske stammer, men heller ikke de var i stand til at forsvare deres eksistens mod Julius Cæsars overmagt. Nu eksisterer der bare små øer af galliske stammer i Skotland, Baskerlandet og Katalonien. En international vilje til at forsvare små nationaliteter har mindst lige så stor betydning som et eget land og en stat.

Bund har fra starten haft sine forbehold:

1. Med alle kræfter modsatte organisationen sig enhver form for fremmedhad og antisemitisme, organiserede selvforsvars-grupper af jødiske arbejdere mod zaristiske og andre pogromer, men hævdede samtidig at denne hæslige samfundssygdom kunne bekæmpes. Bund tilsluttede sig den internationale arbejderbevægelse, der ville opbygge en ny verdensorden uden had mod racer, nationaliteter og folk med forskellige religioner.
2. Bund har i realiteten aldrig været imod jødernes ret til at danne en egen stat. Forbeholdet var begrundet i bekymringen for, at denne stat ved Jordanfloden ville forpæste forholdet til palæstinenserne, som havde levet i århundreder i disse regioner, for

at den ville skabe nye fjender og for at konflikten kunne være næsten uløselig. Virkeligheden har bekræftet disse bekymringer. 3. Bund har vidst, at det ikke vil lykkes at få alle eller et flertal af jøderne til at forlade diasporaen og emigrere til en nyoprettet stat, så jøderne ville fortsat være tvunget til at forsvare sig mod antisemitiske fjendtligheder.

Bunds forbehold har ikke kun haft verbal karakter. Organisationen har udarbejdet en plan for at få konkrete allierede i kampen mod antisemitisme. Det drejede sig om den internationale arbejderbevægelse og verdens demokratiske kræfter. Bund har som en af de første bevægelser udarbejdet et konstruktivt program, der muliggjorde en fredelig eksistens mellem forskellige nationaliteter, som lever side om side. Dets kerne var en frivillig accept af de små nationaliteters kultur, ikke ubetinget territorial autonomi fra de store nationaliteters side og en ret til at pleje nationalt kulturelle traditioner og egenart i den udstrækning, det ikke berører nogen andens interesser. Statens kasse har pligt til at financiere minoritetens såvel som majoritetens kultur. Hver minoritet har ret til at etablere sin egen politiske repræsentation og til at forsvare sine interesser og til at arbejde for den gesidige forståelse og tolerance.

Bund var fra starten en aktiv del af arbejderbevægelsen. Den gang dominerede fra Karl Marx' tid en kosmopolitisk børnesygdom, som gik ud på, at det nye sociale og retfærdige system automatisk ville løse alle konflikter og misforståelser af det nationale spørgsmål. Bundisterne var ikke absolut sikre på, at flertallet var så udoktrinære og åbne for ny-

tænkning, at minoriteternes organisationer var udset til særlige opgaver på dette område. Bund blev dengang modtaget med mistillid og uvilje fra de doktrinæres side, først og fremmest fra partier, som repræsenterede store nationer, som gerne ville beholde en monopolistisk magtposition. Den højeste sabelraslen lød i det russiske socialdemokrati med Lenin og Stalin i spidsen. De beskyldte Bund for "borgerlig nationalisme og separatisme". Bund var nødt til at forlade socialdemokratiet. Men til syvende og sidst lykkedes det at overbevise de internationale instanser om, at disse beskyldninger var uden grund. Efter de tragiske Kishniev-pogromer skrev en stor autoritet, Karl Kautsky, en artikel om, at jøderne udgjorde pariaernes paria, men at de havde deres egen befrier, nemlig Jødisk Arbejder-Bund. Det var en vigtig intervention. Men bolsjevikernes fanatiske fjendtlighed fortsatte på alle områder og endte med tragiske drab på fremragende ledere som Mark Lieber, en af stifterne af Bund og det russiske socialdemokrati, Anna Rosental, også medstifter og heltinde fra det modige oprør i Romanovka, H. Erlich og V. Alter, medlemmer af Socialistisk Internationales ledelse, og over 200 lokale bundistiske ledere, da den Røde Armé besatte Østpolen efter Ribbentrop-Molotov-pagten.

Også zionisterne har været fanatiske mod Bund, fyldt med fordrejelser og misinformationer. En verdensmester var Itzhak Shamir, Israels forhenværende statsminister. Han beskyldte Bund for ansvar for Holocaust. Bunds forbehold overfor zionismen skulle have forhindret jødernes flugt for Hitler. Men han

vidste det var løgn, da verdens grænser den gang var hermetisk lukket.

Bund modtog trods sine forbehold Israels oprettelse positivt, men med følgende krav:

1. Gensidig anerkendelse af den nationale selvbestemmelse for det israelske og det palæstinensiske folk.
2. Fredelig sameksistens mellem Israel og en palæstinensisk stat på Vestbredden og i Gaza. Alle stridigheder skal løses ved forhandlingsbordet.
3. Bekæmpelse af terror og krigshandlinger, chauvinisme, racisme og enhver form for antisemitisme.
4. Fri adgang til alle hellige og historiske mindesteder i Israel og en kommende Palæstina-stat.
5. Politisk og kulturel ligeberettigelse for alle nationale og religiøse grupper i begge stater.

Bund har altid været aktiv i kampen mod social udbytning og uretfærdighed, men uden blodig vold og diktatur, meget aktiv i begge de russiske revolutioner. I oktober 1917 var Bund imod det bolsjevikiske militærkup, mod afskaffelse af menneskerettigheder, mod at fagbevægelsen fik frataget alle elementære rettigheder. Året efter oktoberrevolutionen skrev Vladimir Medem, en fremragende bundistisk leder, i en artikel, at et samfundssystem uden demokrati ikke havde noget med socialisme at gøre. Nu er alle klar over det. Men dengang var det noget helt nyt, og sammen med alle anstændige politikere fordømte bundisterne de sovjetiske, totalitære gerninger.

Bund har med sin paksis bekræftet, at man kan realisere revolutionære forandringer uden

Plakat for Bund fra 1937, som annoncerer et møde i Kalisz i anledning af Bunds jubilæum.

blodbad og voldsmetoder, konsekvent modsat sig sine egne jødiske udbyttere og det omfattende, brutale åndelige diktatur fra den jødisk ortodokse rabbiner-elite. I alliance med andre progressive grupper omdannede Bund over en kort periode det jødiske samfund til et moderne, højt kulturelt og civiliseret fællesskab og hævdede det gamle jiddish – det jævne folks kommunikationsmiddel – til et moderne, udviklet nationalt sprog for 3/4 af verdens jøder. I 30'erne bekræftede over 90% af de 3,5 millioner polske jøder i en folketælling, at jiddish var deres modersmål. Jiddish var et sprog med en litteratur på verdensniveau med fremragende forfattere som I.L. Peretz, Sholem Alejchem, Sholem Asch osv., med et mægtigt skolesystem finansieret af jøderne selv. Danske arbejdere med Stauning i spidsen hjalp med finansiel støtte. Han var indtil krigens udbrud æresredaktør af Bunds meget populære dagblad *Ny Folksstj-tung*. Bunds kontakter med det danske socialdemokrati har været venlige og tætte. Under 1. verdenskrig havde Bunds udlandskomité's sæde i det neutrale Danmark og var sammen med Stauning initiativtagere til kampagnen mod det militaristiske blodbad. I

ABA er der et protestbrev på dårligt tysk undetegnet af Lenin, Aleksandra Kollontaj og Sukhanov med et spørgsmål om hvorfor Stauning samarbejder med Bund og ikke det russiske socialdemokrati. Det havde sikkert været rimeligt om de havde spurgt sig selv. Jeg kender ikke svaret på brevet, men jeg kan forestille mig, at det ikke har været let at svare. Men det er klart, at Stauning og Bund har været med til at lindre folkets lidelser. Lenin derimod har tænkt, hvordan han kunne bruge det i sin magtkamp og fortsatte krig, som eksport af bolsjevikernes eksperiment til hele Europa.

Bunds revolution af det jødiske samfund har været fredelig og uden tvang. Dens omfang var stor, den har omfattet også millioner af jøder i USA, Canada, Argentina osv. Den nationale overbevisning har været bred. Nu efter Holocaust, da Bund blev kvantitativt svækket befinder jødedommen i diasporaen sig i en national krise. Israels centralisme og hebraisering har presset jiddish ud, skabt et tomrum, gjort gamle profetiske halutz- og kibbutz-idealer værdiløse, skabt plads for religiøs fundamentalisme og nøgen militarisme. Ifølge den seneste meningsmåling har 1.000.000 israelere overvejet at forlade landet og flest blandt de unge.

Disse bekymringer foruroligede alle deltagerne i 100-årsjubilæet og styrkede den overbevisning, at Bunds fortsatte eksistens og virke til jødernes og verdens gavn er en nødvendighed i det kommende århundrede.

Projekter og afhandlinger

ABA har modtaget meddelelse om følgende afhandlinger under udarbejdelse:

Socialdemokratiets ideologiske udvikling efter 1990 – brud eller kontinuitet

(arbejdstitel)

Speciale i historie, RUC

Vi ønsker at sammenligne den igangværende ideologiske debat i Socialdemokratiet med det, vi opfatter som essensen af socialdemokratismen i perioden 1914-1990 med henblik på at undersøge, om fornyelsen blot er en justering til aktuelle forhold, eller om den rummer et brud med den socialdemokratiske tradition på afgørende punkter.

Arbejdsperiode

sept. 1996-okt. 1997

Tom Christensen,

Peter Fabersgade 26, 3. tv,

2200 København N &

Kim Nicolaisen,

Oehlenschlägersgade 3, 1.,

1663 København V

SPD und die Nation

Speciale, Germansk filologi, Københavns Universitet

De tyske socialdemokraters splittelse mellem internationalismen og den tyske nation med det slesvigske spørgsmål som eksempel. En diskussion af forhold, udvikling og årsager 1912-1920 (på tysk).

Forventes afsluttet i 1997

Ole Sandberg,

Frimestervej 53, 1. th,

2400 København NV

tlf. 35 85 68 72/ 33 37 41 13

Syndikalismen i Danmark

Projekt, Institut for historie, Københavns Universitet
Forventes afsluttet maj 1998
Michael Højgaard Strand,
Refnæsgade 29, st. th,
2200 København N

Tirstrup Flyveplads og dens betydning for arbejdsmændene

(arbejdstitel)

Artikel til Arbejderhistorie.

Kilder er erindringer, øjenvidneberetninger, arbejdsjournaler, Kalø Gods' mandtals- og ansættelseslister, fagforeningsprotokoller, LO-arkivalier og forhandlingsprotokoller.

Afsluttes 1997

Rita Vinding, Smedestien 1,

Uglebølle, 8410 Rønde

Indeks til Arbejderhistorie

Indholdet i Arbejderhistorie og Årbog for forskning i arbejderbevægelsens historie findes både trykt og online.

Trykte oversigter:

Årbog for forskning i arbejderbevægelsens historie (1-24, 1971-1994)

Indeks 1971-1990 findes i

Årbog, nr. 20, 1990, s. 351-362

Meddelelser om forskning i arbejderbevægelsens historie (1-17, 1973-1981). Fortsættes som Arbejderhistorie (18-, 1982-)

Indeks 1973-1980 findes i Meddelelser om forskning i arbejderbevægelsens historie, 16, 1981, s. 70-83

Indeks 1981-1988 findes i Arbejderhistorie, 31, 1988, s. 108-126

Indeks 1988-1994 findes i Arbejderhistorie, 43, 1994, s. 110-127

Indeks 1995 findes i Arbejderhistorie, 4, 1995 (indstik)

Indeks 1996 findes i Arbejderhistorie, 4, 1996, s. 151-154

Desuden findes dele af Indeks også tilgængeligt på internettet. Brug fx Københavns Kommunes online-version af artikeldatabasen (Dansk Bibliotekscenter) på <http://www.kkb.bib.dk/kkbaser.htm>, som dækker Årbogen 1979-1994 og Arbejderhistorie 1982-

I CCL (fri søgning i artikelbasen) kan man definere, at der skal søges i et bestemt tidsskrift. Det gøres med kommandoen vx. Kombiner med forfatter, emne, ord fra titel m.v. Der kan også søges på boganmeldelser.

Eksempler:

vx=Arbejderhistorie (man får 571 poster)

vx=Arbejderhistorie og Callesen (61 poster)

vx=Arbejderhistorie og Callesen og Engels (4 poster)

Arkivhjælp i Berlin

I Berlin findes flere interessante, nu helt åbne arkiver og gode biblioteker. Folk, der har behov for at få foretaget undersøgelser eller bestillinger, men ikke selv har tid til at tage til Berlin, kan henvende sig til Sigrid Kleinschmidt, Krampasplatz 5, D-14199 Berlin tlf./fax 0049 30823 1101
Timelønnen er DM 30,- og Sigrid Kleinschmidt forstår og skriver norsk/dansk/svensk.